

*Іван Тітов*

*ТИТОВ Іван Геннадійович — кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка. Сфера наукових інтересів — теоретичні та методологічні проблеми сучасної психологічної науки.*

## **ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ОНТОЛОГІЧНОГО, ГНОСЕОЛОГІЧНОГО, АКСІОЛОГІЧНОГО ТА ПРАКСЕОЛОГІЧНОГО АСПЕКТІВ ОСОБИСТІСНОГО БУТТЯ**

*У статті робиться спроба реконструкції феномену особистісного буття в онтологічному, гносеологічному, аксіологічному та праксеологічному планах.*

***Ключові слова:** особистісне буття, особистість, онтологія, гносеологія, аксіологія та праксеологія особистості.*

Проблема особистості у філософії стосується насамперед питання про фундаментальні засади особистісного буття людини та необхідно містить онтологічний, гносеологічний, аксіологічний та праксеологічний плани дослідження. Вказані дослідницькі плани не можуть бути редуковані один до одного та перебувають у взаємозв'язку. Відповідно **мета статті** полягає в цілісній реконструкції феномену особистісного буття людини в єдності онтогносеологічного та аксіопраксеологічного планів.

Як засвідчив аналіз наукових джерел, особистість як феномен гуманітарного знання все частіше стає предметом окремих філософських досліджень (В.В. Ільїн, В.С. Стьопін, П.С. Гуревич, К. Вальверде та ін.). Але водночас доводиться констатувати, що більшість репрезентованих у контексті цих досліджень філософські персонологічні дискурси хибують на однобічність та переважно стосуються розгляду онтологічних або гносеологічних, етико-релігійних або аксіологічних та ін. аспектів проблеми особистісного буття людини. Разом із тим слід підкреслити необхідність цілісного розгляду феномену особистості, який має ґрунтуватись

© І. Г. Тітов, 2012

на розкритті взаємозв'язку фундаментальних концептів сутності, субстанціальності, раціональності, цінності та активності. Звідси основні завдання статті полягають 1) у розгляді онтологічного питання про існування особистості у поєднанні 2) з відповідною гносеологічною, аксіологічною та праксеологічною рефлексією особистісного буття людини.

Проблема *онтологічного статусу* особистості пов'язана з експлікацією її основних буттєвих характеристик — походження та місця у світі, способу існування, специфічних властивостей тощо.

Попри достатньо гострі дискусії, які точаться навколо питання про існування «античної особистості», наявність особистості в період Середньовіччя і т. ін., оформлення соціального інституту особистості, її визрівання «у панівну історичну якість» [14, с.284], як правило, пов'язується з епохою Відродження. Становлення гуманістичного світогляду доби Ренесансу, звернення до людини як до вищого начала буття, віра у її творчі можливості, волю і розум — все це не лише створило широкий простір презентацій і реалізацій особистості в системі соціальних відносин, а й уможливило в подальшому онтологізацію останньої у теоріях провідних філософів XVII–XVIII ст. Так, в якості найзагальнішого принципу буття особистості Р. Декарт убачав здатність людини до мисленнєвого виокремлення свого тілесно-духовного «я» та рефлексивного усвідомлення себе як суверенної і самотождної частини цілого [8]. Подібну точку зору висловлював і Дж. Локк, який вважав, що «особистість є розумною мислячою істотою, котра має розум і рефлексію та може розглядати саму себе як одну і ту саму мислячу істоту, в різний час і у різних місцях» [11, с.338].

Пізніше домінуюча у філософії Нового часу ідея про конститування свідомістю та самосвідомістю людини її особистісного буття отримала подальшого розвитку у працях представників Німецької класичної філософії, зокрема Й.Г. Фіхте та Г.В.Ф. Гегеля.

Згідно Фіхте, «я» і, відповідно, особистість можуть виникнути лише у тому випадку, якщо «я» пізнає і рефлексує себе, будучи змушеною до дії іншими особистостями («не-я»). Останні, перебуваючи завдяки їхньому праву на свободу в постійному протистоянні окремій особистості, виступають необхідною умовою можливості усвідомлення нею самої себе як розумної та вільної особистості серед особистостей [16]. Гегель, розвивши цю ідею у «Феноменології духу», висловлює думку про те, що особистісне буття людини та її

особистісний розвиток неможливий поза існуванням інших, котрі визнають її як особистість [5].

Остаточно редукцію особистості до «*cogito*», свідомості та «*я*» було подолано у межах пізньої феноменології Е. Гуссерля. В його вченні про інтерсуб'єктивний життєвий світ «*буття-разом-з-іншими*» є тим вихідним феноменом, завдяки якому «*я*» може досягнути себе як особистість [7]. «Тим самим, — зазначає Н. Лобковиць, — Гуссерль подолав уявлення про те, що особистість і «*я*» є по суті одне і те саме. Скоріше «*я*» переживає себе як особистість» [10, с.62]. І, підкреслимо, таке переживання виявляється лише при зверненні людини до оточуючого світу, її «зануренні» в *буття* та *спів-буття*.

Подальша еволюція філософської рецепції особистості як такої, що конститує власну ідентичність у ставленні до Інших, може бути коротко резюмована як перехід до дискурсів, котрі репрезентують особистісну реальність у вимірі фундаментальних соціальних предикторів і предикатів. Спектр варіантів такого підходу є достатньо широким: від М. Бубера з діалоговим єднанням «*я*» і «*ти*» та К. Ясперса з актами комунікації між окремими екзистенціями до марксизму, котрий трактує особистість як ансамбль суспільних, передусім класових відносин. Таким чином, констатується, що в історії філософії поряд з есенціалістською трактовкою свідомості та особистості як її носія (свідомість — «деяка особлива сутність, наділення якою забезпечує виникнення і розвиток особистості» [15, с.41]) поступово оформлюється ідея їхньої соціокультурної детермінованості («самосвідомість *Я* є позиція у соціальних структурах» [там само]).

Разом із цим розгляд онтологічних аспектів особистісного *буття* людини був би не повним без згадування особливостей трактування феномену особистості у російській релігійно-філософській традиції (В.С. Соловйов, Л.П. Карсавін та ін.) та філософії персоналізму (М.О Бердяєв, Л. Шестов, М.О. Лосський, Е. Мун'є та ін.). Не вдаючись до аналізу парадигмальних тонкощів указаних філософських напрямків, зазначимо, що попри розбіжності у метафізичних настановах їх об'єднує тлумачення особистості як фундаментального принципу онтології, основного прояву *буття*. При цьому вона розглядається як надемпірична цілісність, внутрішня духовна сутність-ідея, витoki якої коріняться у нескінченному єдиному абсолютному субстанційному началі — Бозі. «Людська особистість, — зазначає з

цього приводу В.С. Соловйов, — можливість для здійснення необмеженої дійсності або особлива форма нескінченного змісту» ([6, с.330]. І життєва місія людини полягає насамперед у тому, щоб піднятися до цієї абсолютної дійсності, реалізувати в собі особистість, персоналізувати буття, а це «завжди передбачає самообмеження, вільне підкорення надособовому, творчість надособових цінностей, вихід із себе в іншого» [4, с.300]. Саме здатність до постійної трансценденції, вольового долання меж наявного, рефлексивного дистанціювання від безпосередньо наданого забезпечує повноту, безперервність та доцільність духовного існування особистості. Таким чином, окреслюється новий онтологічний вимір особистісного буття людини — її відношення до Абсолютного.

Отже, особистість — це реальність, суттєвою та необхідною властивістю якої є її суб'єктивна репрезентованість індивіду в якості його «я», що змістовно об'єктивується та діяльнісно реалізується в межах багатовимірних динамічних контурів буттєвих відносин індивіда із самим собою, з позаособовим (суспільним, колективним, «іншими»), безособовим (природним) та надособовим (Абсолютним, божественним, трансцендентним).

Усе, що наділяється онтологічним статусом, завжди репрезентується у формі певного знання. Тому поряд із визначенням буттєвих характеристик особистості необхідно вказати на загальні засади її пізнання та можливості отримання достовірного знання про неї. Іншими словами, об'єктивне існування особистості створює онтологічну підставу для реалізації *гносеологічного аспекту* її розгляду. Переходячи до аналізу вказаного аспекту, слід зауважити, що через відсутність тут можливостей торкнутися всього спектру питань гносеологічного плану, ми зупинимось на розгляді лише основних пунктів даної проблематики.

Витоки гносеологічних підходів до проблеми особистості (яка, як відомо, від початку позначалася латинським словом «*persona*») вбачаються у розроблених у межах античної антропології, ранньохристиянського персоналізму та персоналізму Високого Середньовіччя вченнях про творіння, спасіння і моральне сходження, про свідомість і самосвідомість, про відносини індивіда і суспільства. У глибині цих учень та їхніх численних інтерпретацій сформувався перші гносеологічні моделі особистості, реконструкція яких дозволяє виокремити атрибутивні риси того, що розумілося під словом «*persona*» — це людина, яка характеризується ознаками роду, має

певний тип характеру, живе у конкретних обставинах та обирає деяку професію або *modus vivendi* (Сенека); це обдарований розумом індивід (Боецій, Рішар Сен-Вікторський), що має гідність (Петро Ломбардський), самостійно розпоряджається власними пізнавальними та вольовими актами, *agit non agitur*<sup>1</sup> (Фома Аквінський) [10].

Значний крок у розвитку гносеології особистості був зроблений гуманітарним знанням Нового часу та Відродження, для яких проблема особистості почала виступати крізь призму зв'язків «я» і зовнішнього світу, зовнішнього і внутрішнього досвіду. Квінтенцією розуміння особистості у філософії тієї доби стає положення про те, що людина є особистістю оскільки і настільки, наскільки вона сприймає себе особистістю (Р. Декарт, Б. Спіноза, Г.В. Лейбніц). Саме здатність до самовідображення починає виступати передумовою інтроспективного пізнання людиною самої себе, сприймання та осмислення нею особистісної реальності, тобто власного особистісного досвіду *per definitionem*.

Інтроспективне розуміння особистості як замкненої на самій собі свідомості та самосвідомості, її ототожнення з емпіричним «я» призвело в подальшому до того, що в області гносеологічних підходів до проблеми особистості епістемологічні питання починають переважно пов'язуватись з феноменологічним аналізом — дескриптивним описом редукованих, апіорних за своєю сутністю, чистих ноематичних структур свідомості особистості, вільних від будь-яких догматичних настанов.

Поряд із цим закріплюється інший гносеологічний підхід, у межах якого локус пізнання особистості переноситься із «середини» суб'єкта назовні, в інтерсуб'єктивну площину, а сам суб'єкт пізнання розглядається як такий, що «абстрактно ідентифікує себе з деякою абсолютною точкою зору і з цієї позиції, начебто ззовні споглядає і власні стани, і зовнішнє йому буття» [13, с.384]. Інтроспекція відкидається в силу ілюзорності, суб'єктивності та недостовірності отриманих за її допомогою даних. Натомість обґрунтовується позитивістська модель раціональності (О. Конт, Г. Спенсер та ін.) та впроваджуються відповідні пізнавальні засоби — об'єктивні емпіричні методи та логіко-математичні процедури дослідження особистості.

Вважаючи претензію класичних феноменологічних та позитивістських інтерпретаційно-моделюючих схем на раціональне досягнення особистісної реальності безсумнівною культурною цінністю,

<sup>1</sup> Діє, а не приводиться до дії (лат).

підкреслимо, що сформоване в їх межах положення про можливість прямого схоплення у пізнавальному акті досліджуваного об'єкта зіткнулося із серйозними труднощами, пов'язаними, насамперед, з проблемами виокремлення із континууму буття людини суто особистісних феноменів, отримання повного й достовірного знання про них, розкриття співвідношення в них загального і особливого. Вказані епістемологічні труднощі, як нам видається, призвели до появи песимістичних висловлювань щодо самої можливості пізнання особистості. Зокрема, М.О. Бердяєв, виходячи із власних філософсько-персоналогічних настанов, свого часу зазначав: «Таємниця особистості, її одиничності, нікому не зрозумілі до кінця. Особистість людини більш таємнича, ніж світ. Вона і є цілий світ» [3, с.11]. Подібні думки можна знайти й у працях представників російської релігійної філософії (П.О. Флоренський, В.С. Соловйов, С.М. Булгаков), західного персоналізму (Е. Муньє), філософської антропології (М. Шелер), екзистенціалізму (Ж.-П. Сартр, К. Ясперс) тощо. Разом із цим слід визнати, що репрезентований у межах згаданих напрямів гносеологічний підхід, хоч яким цікавим та культурно виправданим він не є, все ж хвибує на значну обмеженість, оскільки 1) виводить особистісне буття людини з пощини наукового пізнання, надаючи йому статусу непізнаваної «речі-у-собі»; 2) абсолютизує власні концептуальні побудови як єдино можливі. З огляду на це, набагато перспективнішою, на наш погляд, виявляється точка зору, згідно якої особистість — «недосяжний ідеал. Проте недосяжність не є доводом проти ідеалу, тому що ідеали — не що інше, як вказівка шляху» [19, с.191]. Такий шлях убачаємо в розширенні філософського простору для конструктивної взаємодії, перманентного діалогу гетерогенних пізнавальних позицій, що стосуються сутності та походження особистості, її призначення та місця у світі. Така комунікативна раціональність (Ю. Хабермас) уможливилоє (за умов чіткого усвідомлення учасниками взаємодії особливостей їх власної епістемологічної позиції в даній конкретній ситуації) критичну рефлексію наявних пізнавальних засобів та можливостей раціоналізації особистісних феноменів, з одного боку, а з іншого — забезпечує рух у бік створення цілісної, панорамної наукової картини особистісного буття людини в усьому розмаїтті його проявів.

**Аксіологічний аспект** особистісної проблематики пов'язаний із розглядом змістових та формально-динамічних особливостей ціннісних ставлень людини.

Проаналізуємо ціннісні інтенції в структурі особистості з точки зору їхнього змісту. Відразу ж зазначимо, що у зв'язку із надзвичайним розмаїттям змістових проявів ціннісних ставлень існують значні труднощі їхньої таксономії. Не претендуючи на створення остаточної класифікації таких проявів, зазначимо лише найзагальніші опорні пункти для їхнього подальшого систематичного аналізу. Такі пункти можуть бути виокремлені з опертям на ті основні сфери буттєвих відносин особистості, котрі були експліковані вище, під час розгляду її основних онтологічних характеристик. Це цінності, які, насамперед, стосуються 1) ставлення до власної тілесності (здоров'я як цінність) і власного «я» (цінності самопізнання та самореалізації); 2) ставлення до інших (широке коло інституціональних, професійних, групових та ін. цінностей, пов'язаних з міжособистісними комунікаціями та інтеракціями); 3) ставлення до речей та явищ оточуючого світу (матеріальні, пізнавальні та ін. цінності); 4) ставлення до Абсолютного, що виражається у так званих високих духовних («вічних») цінностях.

Формально-динамічний аспект окреслених ціннісних ставлень особистості розкриває спосіб їхнього впорядкування у вертикально (ієрархічно) та горизонтально (рядоположно) організовану аксіологічну структуру. Верхні рівні останньої репрезентовані декількома рядоположними стабільними цінностями із найвищим рангом, а в нижні — набором однорівневих динамічних та змістовно мінливих цінностей, що не розрізняються за рангом. При цьому за певних умов (наприклад, при значному збільшенні кількості ціннісних інтенцій нижчого рівня) такий більш-менш центрований ієрархічний контур може зазнавати деформаційних змін, що призводять до дезорганізації субординаційно-координаційних відносин між цінностями та утворення децентрованої або суперцентрованої аксіологічної структури особистості. Особливістю першої є ситуаційне підвищення рангу нижчих (наприклад, консуматорних) цінностей, що значно звужують можливий поведінковий репертуар особистості, роблять його «плоским», нестійким, внутрішньо суперечливим та непослідовним. Суперцентрована аксіологічна структура, навпаки, характеризується ригідністю, мінімальним динамізмом та жорсткою ієрархічною організацією з абсолютним домінуванням однієї-двох вищих ціннісних інтстанцій (як це має місце при науковій або творчій одержимості, політичній боротьбі, релігійному фанатизмі тощо) [9]. Між указаними двома межовими варіантами



існують численні проміжні градації, що виражають інші реальні способи організації ціннісних ставлень особистості, але в будь-якому разі, під час аналізу аксіологічної проблематики, слід зважати на спосіб існування ціннісних структур — їхній декларований або дієвий характер. Відповідний ціннісний зміст представлений у свідомості людини в обох випадках, проте говорити про його об'єктивне існування можна лише коли цінності здатні спонукати особистість до відповідної дії, вчинку. В даному пункті аксіологічні аспекти розгляду особистості перетинаються з праксеологічними, на аналізі яких ми і зупинимось нижче.

Феномен особистості яскраво експонує **праксеологічні складові** у різних виявах її зовнішньої та внутрішньої активності — під час проектування, свідомої ініціації та цілеспрямованої реалізації актів конструювання й перетворення умов власного існування. Залишаючи осторонь філософські дискусії щодо змісту поняття «активність», укажемо на важливий з обговорюваної тут праксеологічної точки зору момент: сама здатність особистості до свідомої активності, розуміння її меж та своїх можливостей для її здійснення визначається мірою свободи та відповідальності людини, а також характером діючих на неї детермінаційних процесів. Тому доцільним є розгляд проблеми свободи у двох взаємопов'язаних планах: 1) свобода і детермінізм; 2) свобода і відповідальність.

У першому плані проблема свободи набуває характеру альтернативи: якщо все має свою причину, то свобода є ілюзією, котра виникає через недостатнє усвідомлення людиною всіх діючих на неї детермінант. Звичайно, певні дії особистості є вимушеними та такими, що цілком визначаються зовнішніми або внутрішніми причинами. Проте ґрунтоване на жорсткому детермінізмі (пандетермінізмі) абсолютне заперечення свободи перетворює особистість на маріонетку, нездатну вільно обирати власну лінію поведінки та нести відповідальність за наслідки. Звідси випливає, що свобода можлива, але лише у частковому випадку, як відносна емансипованість особистості від впливу ситуаційних сил, свідомий «прорив» до сфери потенційного. Останнє досягається за рахунок рефлексивного усвідомлення необхідно діючих на суб'єкта детермінант [18], ціннісно-смыслового обґрунтування ним довільної зміни вектору власної життєдіяльності [21], самостійного переходу на вищі регуляційні рівні, на яких трансцендується вплив розташованих нижче регуляторів поведінки [20]. Внаслідок цього в особистості з'являється суб'єктивне переживання здатності бути при-



чиною змін (чи протидії змінам) в оточуючому світі та у власному житті, відчуття підконтрольності власної активності в усіх точках її траєкторії [12], розуміння того, що обставини та мотиви панують над нею «лише тією мірою, якою вона сама дозволяє їм це» [5, с.26].

Визнаючи важливість наведених вище характеристик свободи, слід разом із цим не випускати з поля зору принципове положення: «бути вільним — це лише негативний аспект цілісного феномену, позитивний аспект якого — бути відповідальним» [17, с.88]. Звідси, другий план розгляду проблеми свободи передбачає акцентування її внутрішнього зв'язку з відповідальністю (насамперед моральною) людини перед собою, іншими людьми, суспільством та людством у цілому. Таке відповідальне моральне ставлення до світу найяскравіше виявляється у здійснюваних особистістю вчинках; при цьому чим вищим є рівень персональної свободи індивіда, «тим більшою мірою він виступає в соціальних взаємодіях... як суб'єкт вчинків» [1, с.297]. Саме в актах відповідальних вчинків людина, за висловом М.М. Бахтіна, забезпечує собі «не-алібі у бутті» [2], стверджує свою значущу смисло- та ціннісноутворювальну роль у ньому, набуваючи дійсну свободу, «свободу для».

**Висновки.** Здійснений аналіз дозволяє говорити, про те, що в межах філософського дискурсу феномен особистості може бути схарактеризований з онтологічної, гносеологічної, аксіологічної та праксеологічної точок зору, а сам зміст поняття «особистість» при цьому набуває чотирирівмірного характеру: особистість є реальністю, котра має параметри знання, цінності та активності.

В онтологічному аспекті особистість розглядається як певний спосіб існування людини — як її буття-взаємодія з репрезентаціями онтологічно Іншого (внутрішньоособовим, позаособовим, безособовим, надособовим), що має відмінні фундаментальні предикати. Інтимним механізмом такого двостороннього, реляційного спів-буття є «розімкнення» людини у напрямку Іншого та здійснення нею онтологічного трансцензусу, що й конститує особистісну реальність.

Гносеологія особистості розкриває когнітивні перспективи раціонального осягнення її сутнісних проявів, у зв'язку з чим наголошується на необхідності наближення до такого типу парадигмальності, котрий принципово відрізняється від класичних методів чистої феноменології та позитивізму. Його особливістю має стати перехід епістемології від догматизму констатувальної стратегії на позиції перманентного діалогічного конструювання предметного

поля особистісної проблематики, що, зокрема, передбачає здійснення системних об'єднань адекватної інформації про особистість та просування у бік її якомога глибшого (в ідеалі — гранично можливого) раціонального пізнання.

Аксіологічний та праксеологічний плани особистісного буття людини експлікують, відповідно, змістові (що пов'язані з основними сфера буттєвих відносин) і формально-динамічні (що розкривають специфіку субординаційно-координаційних процесів у ціннісних структурах) особливості її ціннісних ставлень, котрі, своєю чергою, об'єктивуються у вільних та відповідальних вчинкових актах особистості.

### *Література*

1. *Балл Г.А.* Психология в рაციогуманистической перспективе : Избранные работы / Георгий Алексеевич Балл. — К. : Изд-во Основа, 2006. — 408 с.

2. *Бахтин М.М.* К философии поступка // Бахтин М.М. Работы 20-х годов / Михаил Михайлович Бахтин. — К. : Next, 1994. — С. 9–69.

3. *Бердяев Н.* Самопознание: (Опыт философской автобиографии) / Николай Бердяев. — М. : Международные отношения, 1990. — 336 с.

4. *Бердяев Н.А.* Я и мир объектов. Опыт философии одиночества и общения / Николай Александрович Бердяев // Философия свободного духа. — М. : Республика, 1994. — 480 с.

5. *Гегель Г.В.Ф.* Работы разных лет: в 2 томах. Второе издание. / Георг Вильгельм Фридрих Гегель. — М. : Мысль, 1972. — Т.2. — 1972. — 668 с.

6. *Голубев А.Н.* В. Соловьев о бесконечности личности / А.Н. Голубев // О человеческом в человеке / под общ. ред. И.Т. Фролова. — М., 1991. — С.327-343.

7. *Гуссерль Э.* Кризис европейских наук и трансцендентальная феноменология / Эдмунд Гуссерль. — СПб. : «Владимир Даль», 2004. — 399 с.

8. *Декарт Р.* Избранные произведения / Рене Декарт. — М. : Госполитиздат, 1950. — 710 с.

9. *Дубровский Д.И.* Основные категориальные планы проблемы сознания / Давид Израилевич Дубровский // Вопросы философии. — 2008. — №12. — С.59–75.

10. *Лобковиц Н.* Что такое «личность» / Николаус Лобковиц // Вопросы философии. — 1998. — №2. — С.54-64.

11. *Локк Дж.* Избранные философские произведения: В 2-х т. / Джон Локк. — М. : Соцэкгиз, 1960. — Т.1. — 736 с.

12. *Мамардашвили М.К.* Как я понимаю философию / Мераб Константинович Мамардашвили. — М. : Прогресс-Культура, 1992. — 415 с.

13. Мамардашвили М.К. Классическая и современная буржуазная философия / М.К. Мамардашвили, Э.Ю. Соловьев, В.С. Швырев // Необходимость себя [под ред. М.К. Мамардашвили]. — М.: Лабиринт, 1996. — С.373–415.

14. Пелипенко А.А. Культура как система / А.А. Пелипенко, И.Г. Яковенко. — М. : Языки русской культуры, 1998. — 376 с.

15. Тульчинский Г.Л. Новая антропология : личность в перспективе постчеловечности / Григорий Львович Тульчинский // Вопросы философии. — 2009. — №4. — С.41–56.

16. Фихте И.-Г. Сочинения. В 2 т. / Иоганн Георг Фихте. — СПб. : Мифрил, 1993. — Т.2. — 798 с.

17. Франкл В. Человек в поисках смысла / Виктор Франкл. — М. : Прогресс, 1990. — 368 с.

18. Энгельс Ф. Анти-Дюринг / Фридрих Энгельс. — М. : Политиздат, 1970. — 471 с.

19. Юнг К. О становлении личности / Карл Юнг // Конфликты детской души : Пер. с нем. — М. : Канон, 1994. — 336 с.

20. Harre R. Personal being / Rom Harre. — Oxford : Blackwell, 1983. — 299 p.

21. Rychlack J. The nature and challenge of teleological psychology / Joseph Rychlack // Annals of theoretical psychology [Eds. J.R. Royce, L.P. Mos]. — N.Y. : Plenum Press, 1984. — V.2. — P.115-150.

*Титов И.Г.*

### **ВЗАИМОСВЯЗЬ ОНТОЛОГИЧЕСКОГО, ГНОСЕОЛОГИЧЕСКОГО, АКСИОЛОГИЧЕСКОГО И ПРАКСИОЛОГИЧЕСКОГО АСПЕКТОВ ЛИЧНОСТНОГО БЫТИЯ**

В статье делается попытка реконструкции феномена личностного бытия в онтологическом, гносеологическом, аксиологическом и праксеологическом планах.

**Ключевые слова:** личностное бытие, личность, онтология, аксиология, праксеология личности.

*Titov I.G.*

### **THE INTERCONNECTION OF PROBLEM OF ONTOLOGY, EPISTEMOLOGY, AXIOLOGY AND PRAXEOLOGY OF PERSONAL BEING**

In the article the attempt to reconstruct the phenomenon of personal being within ontology, epistemology, axiology and praxeology is made.

**Key words:** personal being, personality, ontology, epistemology, axiology, praxeology.

Надійшла до редакції 7.10.2012 р.